

статуса філіалов и представительств, а также порядка прекращения юридического лица.

Ключевые слова: юридическое лицо, правоспособность, дееспособность, регистрация, филиал, представительство.

Myronyuk S.A. Features of the definition of civil legal capacity of legal entities. The article is devoted installation inception, termination and scope of legal capacity of legal persons. A legal entity is an organization established and registered in accordance with the law, endowed with legal capacity and capacity that can sue and be sued. A legal entity able to have civil rights and obligations (civil capacity) are the same as the natural person, except those which by their nature can only belong to man. For a legal entity the participants (founders), using its right of an individual to a legal entity, develop constituent documents set forth in writing and signed by all participants (founders), if the law does not set a different procedure for their approval. Capacity legal entity arises from the moment of its creation, namely from the date of registration in the Unified State Register. Capacity of legal entity may be limited, specific activities listed by the law, the legal person may engage it after receiving special permission (license). A legal person is terminated as a result of reorganization (merger, joining, separation, transformation) or liquidation. The liquidation of the legal entity – a complete cessation of legal entity without incurring succession. A legal entity shall be deemed to have stopped, from the date of entry in the single state register of termination.

Keywords: legal entity, legal capacity, ability, registration, branch, representation.

Надійшла до редакції 25.12.2015

Амбражей О. А.
викладач

Орешкова А. Ф.
студентка

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 339.9 : 340.134 (477)

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Проаналізовано поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та розглянуто його різне тлумачення. Подано авторську пропозицію законодавчого закріплення розмежування категорій «зовнішньоекономічна діяльність» та «зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання», яка ґрунтується на результатах опрацювання правових актів України і поєднанні юридичних та економічних поглядів на розкриття змісту цих понять.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Постановка проблеми. У сучасному світі поширюються процеси глобалізації, завдяки чому зникають перешкоди, що стримують розвиток економічних зв'язків між суб'єктами світової економіки. Інтеграція України у світове господарство відкриває для національних підприємств нові можливості використання зовнішніх факторів розвитку, сприяє залученню нових фінансових і технологічних ресурсів, у тому числі й зарубіжних, збагачує виробничий та управлінський досвід, створює умови для розширення ринків збуту, що потребує, зокрема, чіткого розуміння та єдиного представлення інформації про зовнішньоекономічну діяльність. Інтеграція України у міжнародне господарське середовище опосередкована саме здійсненням зовнішньоекономічної діяльності. У глобальній економіці нерозривно взаємодіють економічна, соціальна, політико-правова і духовна сфери, кожна з яких створює певні особливості здійснення та регулювання зовнішньоекономічних зв'язків і діяльності.

Так, зокрема, політико-правові умови кожної країни, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, стосовно до інших країн можуть встановлювати преференції, режими найбільшого сприяння, специфічні інтеграційні процеси тощо. З іншого боку, країнами можуть бути встановлені тарифні та нетарифні бар'єри, ембарго, інші економічні санкції. Розвиток міжнародної економіки багато в чому залежить від взаємної адаптивності політичних устроїв, зокрема демократичних і недемократичних. Ефективна міжнародна економічна діяльність можлива лише у стабільному політичному середовищі [1, с. 18].

Зовнішньоекономічна діяльність є одним із важливих чинників стабільного розвитку економіки країн світу. Завдяки досягненню переваг у міжнародному науково-технічному потенціалі та міжнародному поділі праці, країни можуть сприяти власному економічному зростанню та зайняти вагомє місце на світовій арені, але складовими цього зростання є розвиток суб'єктів господарювання, що в першу чергу є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Не зменшуючи значення праць з проблем зовнішньоекономічної діяльності, зазначимо, що у науковій літературі та нормативно-правових актах України існують різні підходи і певні невідповідності у визначенні поняття «зовнішньоекономічна діяльність», що потребує уніфікації визначення змісту і кола суб'єктів такої діяльності; ця категорія має містити в собі економічні та юридичні аспекти, тому потребує більш детального розгляду і єдиного законодавчого визначення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми зовнішньоекономічної діяльності розглядалися у багатьох працях науковців, зокрема І. Багрової, В. Венцель, Г. Вознюка, Г. Дроздової, В. Лебедевої, Я. Машталіра, С. Мочерного, В. Рибалкіна, О. Рура та інших.

Мета. Надання пропозиції законодавчого закріплення розмежування категорій «зовнішньоекономічна діяльність» та «зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання», що ґрунтується на засадах аналізу нормативно-правових актів України і поєднанні юридичних і економічних поглядів на розкриття змісту цих понять.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтування доцільності законодавчого закріплення подібної класифікації звернемося до здобутків науковців з юридичних та економічних наук, тому що поняття «зовнішньоекономічна діяльність» є таким, що містить в собі елементи цих двох наук.

Науковці, пропонуючи визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», акцентують увагу на її особливостях. Існують різні наукові підходи до розуміння сутності досліджуваного поняття. С. Мочерний розкриває поняття зовнішньоекономічної діяльності з погляду сфери економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, що пов'язана із здійсненням зовнішньої торгівлі, рухом капіталів (кредитами та інвестиціями), розробкою спільних з іншими країнами проектів тощо [2, с. 264].

Дослідник В. Рибалкін під зовнішньоекономічною діяльністю розуміє одну зі складових сфер господарської діяльності підприємства, що пов'язана із міжнародним виробництвом і науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом продукції, а також виходом підприємства на зовнішній ринок [3, с. 49]. Вчені Я. Машталір, Г. Дроздова вказують, що зовнішньоекономічна діяльність – це сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, що здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкретних переваг, що утворюються завдяки виходу цього підприємства на міжнародний ринок [4]. І. Багрова під зовнішньоекономічною діяльністю розуміє діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), що базується на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або поза її межами [5]. Ф. Бутинець, Г. Вознюк, Д. Гордієнко, А. Загородній під зовнішньоекономічною діяльністю розуміють діяльність вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, що базується на взаєминах між ними і здійснюється як на території України, так і за її межами [6]. Й. Заводський вважає, що зовнішньоекономічна діяльність – це сукупність експортно-імпортних операцій міністерств, відомств, підприємств, державних кооперативних та інших організацій [7, с. 44].

Вчені-економісти відокремлюють від зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічну діяльність підприємств, і під останньою розуміють сферу господарської діяльності, що пов'язана з міжнародною виробничою і науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом продукції, а також виходом підприємства на зовнішній ринок, вважаючи, що зовнішньоекономічна діяльність підприємства є складовою загальної діяльності суб'єкта господарювання. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства ґрунтується на можливості одержання економічних вигод виходячи з переваг міжнародного поділу праці, міжнародних ділових відносин, тому що виробництво певного товару, його збут або надання певного виду послуг в іншій країні має більше переваг, ніж така діяльність всередині країни [8, с. 10–12].

Н. Тюріна виділяє таке поняття, як «зовнішньоекономічна діяльність України», розкриваючи її як процес розвитку господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва і їх іноземними контрагент-

тами на території України та за її межами [9].

О. Вінник, аналізуючи законодавство України, визнає недосконалість розкриття категорії зовнішньоекономічної діяльності і надає власне: зовнішньоекономічною діяльністю є господарська діяльність за участю вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, складовою якої є перетин митного кордону України майном та/або робочою силою, і яка здійснюється у спеціальному правовому режимі [10, с. 622–636].

У посібнику за редакцією професора Н. Саніахметової визначено, що зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [11, с. 440]. Тобто ширше, ніж у О. Вінник, але також не охоплює всіх суб'єктів такої діяльності, визначених Законом.

Наведені вище визначення дозволяють зробити висновок, що зовнішньоекономічна діяльність обов'язково охоплює відносини, які виникають між суб'єктами різних країн, але в той же час наведеним визначенням притаманний однаковий недолік щодо ототожнення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» лише з однією з її складових.

Законодавче визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» міститься в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – Закон) [12] та у Господарському кодексі України (далі – ГКУ) [13]. Окрім того, дана категорія часто використовується у Митному кодексі України [14], в якому загалом не надано визначення зовнішньоекономічної діяльності, але використовується визначення, наведене у ГКУ.

У Законі під такою діяльністю розуміють діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудовану на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [12]. У Господарському кодексі України зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання визначена як господарська діяльність, що в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою [13].

Аналізуючи вищенаведені визначення можна зробити висновок, що в українському законодавстві існують певні відмінності між спеціальним і загальним законом. Зокрема, ГКУ вужче трактує досліджуване поняття, а саме: у частині розуміння під зовнішньоекономічною діяльністю лише господарської діяльності, що пов'язана з перетином митного кордону України майном та/або робочою силою, а у Законі «Про зовнішньоекономічну діяльність» – це діяльність, що має місце як на території України, так і за її межами [12].

Зазвичай науковці-правники [7] пропонують вирішувати подібні питання за допомогою застосування різних нормативно-правових актів для певних ситуацій, зокрема:

1) застосування пріоритету спеціального закону перед загальним законом – «*lex specialis derogat generali*» (у даному випадку спеціальним щодо ГКУ є Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність»);

2) скасування наступним законом дії попереднього – «lex posteriori derogat priori» (Господарський кодекс був прийнятий пізніше за Закон).

Варто зауважити, що другий принцип конкретизується Прикінцевими положеннями ГКУ, де зазначено, що у зв'язку із набранням чинності цього кодексу, з 1 січня 2004 р. втрачають чинність закони України «Про підприємництво» (крім ст. 4) та «Про підприємства в Україні», однак жодних подань до Верховної Ради з приводу внесення змін до Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» або втрати ним чи його окремими положеннями чинності у зв'язку з набранням чинності ГКУ Кабінетом Міністрів внесено не було. Тому дане питання залишається відкритим, що потребує подальшого розгляду.

Загалом варто зазначити, що нині діючий Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» є застарілим (виходячи з наведених вище особливостей, а також враховуючи некоректні посилання на закони України, – див. ст. 5, де визначено створення підприємств відповідно до Закону України «Про підприємництво», в той час як порядок створення підприємств визначається у Цивільному і Господарському кодексах та Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [15]), і потребує перегляду змісту багатьох статей.

Окрім відмінності щодо територіальної ознаки, є розбіжність у розумінні суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. В Законі йдеться мова про господарську діяльність, що здійснюють суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти господарської діяльності, що також є ширшим за визначення, наведене у ГКУ, де мова йде лише про суб'єктів господарювання України.

У статті 3 Закону [12] під суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні розуміють:

- фізичних осіб – громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;
- юридичних осіб, зареєстрованих як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичних осіб, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;
- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;
- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстрованих як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;
- інших суб'єктів господарської діяльності, передбачених законами України [12].

У той же час, згідно з ГКУ, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності

є виключно суб'єкти господарювання:

- господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГКУ, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані в установленому законом порядку;

- громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Також передбачено, що у зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь зовнішньоекономічні організації, які мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування [13].

Ми знову бачимо невідповідність між загальним і спеціальним законами України. Оскільки законодавець закріпив під зовнішньоекономічною діяльністю саме господарську діяльність, то більш коректним буде й уніфікація суб'єктів такої діяльності. Зважаючи на те, що участь у зовнішньоекономічних операціях можуть брати фізичні особи (міграція капіталу, міграція робочої сили тощо) та держава [16, с. 4–5], то виникає потреба розмежувати види зовнішньоекономічної діяльності, відповідно до суб'єктів такої діяльності, і законодавчо закріпити таку класифікацію:

- зовнішньоекономічна діяльність – сукупність господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва та їх іноземними контрагентами, що виникають як на території України, так і за її межами;

- зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання – господарська діяльність за участю вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, побудована на взаємовідносинах між ними, пов'язана з рухом майна та/або робочої сили, що має місце як на території України, так і за її межами.

Висновки. Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що сутність категорії «зовнішньоекономічна діяльність» має різні трактування науковців, але не має спільної точки зору. Також слід зазначити, що у нормативно-правових актах відсутнє тотожне визначення досліджуваного поняття, у зв'язку з чим є потреба наголосити на необхідності приведення норм загального і спеціального закону у частині трактування поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та переліку суб'єктів такої діяльності до ідентичності, а також доцільним є законодавче закріплення визначення і особливостей зовнішньоекономічної діяльності за різними суб'єктами, що беруть участь у її здійсненні, зокрема, закріплення такої класифікації: «зовнішньоекономічна діяльність» та «зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання».

Бібліографічні посилання

1. Міжнародна економіка : підручник / Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. ; за ред. А.О. Задой, В.М. Тарасевича. – К., 2012.
2. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / за ред. С.В. Мочерного. – Львів, 2005. – Т.1.
3. Краткий внешнеэкономический словарь-справочник / под ред. В.Е. Рыбалкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1991.

4. *Машталір Я.П.* Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / Я.П. Машталір. – Хмельницький, 2009.
5. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : підручник // І.В. Багорова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман ; за ред. І.В. Багрової. – К., 2004.
6. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / авт.-уклад. Д. Д. Гордієнко. – К., 2006.
7. *Венцель В.Т.* Зовнішньоекономічна діяльність: підходи до розуміння в довідковій та нормативно-правовій літературі / В.Т. Венцель // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 43–45.
8. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посібник / Шкурупій О.В., Гончаренко В. В., Артеменко І А. ; за ред. О.В. Шкурупій. – К., 2012.
9. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посібник / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К., 2013.
10. *Вінник О.М.* Господарське право : навч. посібник / О.М. Вінник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К., 2009. –
11. Господарське право України : навч. посібник / за заг. ред. Н. О. Саніахметової. – Х., 2005.
12. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ // ВВР УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 337.
13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
14. Митний кодекс України від 13 березня 2015 р. № 4495-VI // ВВР України. – 2012. – № 48. – Ст. 552.
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // ВВР України. – 2003. – № 31. – Ст. 263.
16. *Рум'янцев А.П.* Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посібник / А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К., 2012.

Амбражей О.А., Орешкова А.Ф. Определение понятия «внешнеэкономическая деятельность» в законодательстве Украины. Проанализировано понятие «внешнеэкономическая деятельность» и рассмотрены разные его толкования. Внесено авторское предложение законодательного закрепления разделения категорий «внешнеэкономическая деятельность» и «внешнеэкономическая деятельность субъектов хозяйствования», в основу которого входят результаты обработки правовых актов Украины и объединение юридических и экономических взглядов на раскрытие содержания этих понятий

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономическая деятельность субъектов хозяйствования, субъекты внешнеэкономической деятельности.

Ambrazhey O. A., Oryeshkova A. F. The definition of the «foreign-economic activity» notion in the legislation of Ukraine. The concept «foreign-economic activity» is analyzed in this article; the different explanations of this concept given in Commercial code of Ukraine, Law of Ukraine «About foreign-economic activity» as well as in several scientific, methodological and lexicographical works are examined. The author pays special attention to the fact that it is necessary to standardize the norms of general and special law concerning the interpretation of this concept and the number of the subjects of this foreign-economic activity as well as to the expedience of fixing the definition and peculiarities of such activity to the different subjects taking part into its operation. The author gives her own suggestion concerning the legislative fixation of the differentiation of two categories «foreign-economic activity» and «foreign-economic activity of the economic entity» based on the normative-legal acts of Ukraine as well as on law and economic views toward this concept.

Keywords: foreign-economic activity, foreign-economic activity of the economic entity, the entities engaged in foreign economic activities.

Надійшла до редакції 25.05.2015